

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์เรานั้นแตกต่างกว่าสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ตรงที่เรามีสมองอันทรงคุณค่า ความสามารถพิเศษของสมองมนุษย์นั้น สามารถทำให้เราเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ลึกซึ้ง เมื่อรู้แล้วยังสามารถจดจำนำเอาไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างมหาศาล ตัวอย่างที่ดีเลิศสำหรับความสามารถของสมองมนุษย์ก็คือ "ภาษา" ซึ่งกินความหมายกว้างขวางมาก นับตั้งแต่ภาษาพูด ภาษาเขียน ภาษาใบ้ อันประกอบด้วยอากัปกิริยา สีหน้า ท่าทาง ที่สามารถสื่อความหมายได้ และที่ลึกซึ้งไปกว่านั้นก็คือภาษาที่แฝงอยู่ในสิ่งที่มนุษย์เป็นผู้ประดิษฐ์ขึ้น อาทิ ความหมายที่เกิดจากภาพเขียน รูปปั้น ลีลาของการแสดงนาฏศิลป์ และที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่มนุษย์เราใช้อยู่ทุกวันนี้คือดนตรี¹

ศิลปวัฒนธรรมซึ่งแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติไทยนั้น ย่อมจะต้องมีหลายสิ่งหลายอย่างที่มาประกอบกัน ดังที่นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล ได้กล่าวไว้ว่า

ชาติไทยเรานั้นเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า เป็นชนชาติเก่าแก่ที่มีศิลปวัฒนธรรมเป็นของตนเองมาช้านานหลายพันปีแล้ว เรามีภาษาพูด ภาษาเขียนและดนตรีเป็นของเราเองโดยสมบูรณ์ สำหรับเรื่องของคุณค่านั้น ชนชาติไทยได้คิดประดิษฐ์คุณค่านี่ขึ้นใจเองตั้งแต่คุณ สังเกตุดูก็คงจะรู้ว่า เป็นของไทย เพราะเราคงขอเครื่องดนตรีเหล่านั้นโดยใ้ภาษาไทยที่ เรียบง่ายของเราเอง อาทิคำว่า เกราะ โกรง กรับ ฉาบ ฉิ่ง กลอง โทน ปี่ ซอ ขลุ่ย เปียะ ซอง และขอ เป็นต้น²

¹ พูนพิศ อมาตยกุล, คณบดีวิจิตร ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับดนตรีไทยเพื่อความชื่นชม, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสยามสมัยจำกัด, 2529), หน้า คำนำในการพิมพ์ครั้งแรก

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 7.

กำจร สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ได้กล่าวว่า "การดนตรีไทยเป็นแหล่งกำเนิดศิลปะการดนตรีที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งในภูมิภาคตะวันออก³ จึงเป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจในความเป็นผู้มีศิลปวัฒนธรรมในทางดนตรีมาแต่อดีต และดนตรีไทยที่ได้กำเนิดขึ้นมานั้น ก็กำเนิดขึ้นมาเพื่อวิถีชีวิตของคนไทยมาแต่อดีต ดังที่ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้กล่าวถึงหน้าที่ดนตรีไทยที่สนองความต้องการของสังคมไทย 4 ประการ ไว้ว่า "ดนตรีไทยทำหน้าที่อยู่ 3-4 ประการ คือ ประกอบพิธีต่าง ๆ เช่น สวดหรือเทศกาล งานบุญ ไหว้ครู ทำขวัญ ฯลฯ ประกอบการแสดงทั้งโขน ละคร ลิเก กล่อมบรรยาการศ มีทั้งกล่อมบรรทม สมโภช พระอยู่ ตลอดจนงานเลี้ยงต่าง ๆ"⁴

ดนตรีไทยมีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันของคนไทย ตั้งแต่เกิดจนตาย ทั้งในพระราชพิธีและพิธีของประชาชน เช่น พระราชพิธีถวายผ้าพระกฐิน พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พิธีเทศน์มหาชาติ พระราชประเพณีสมโภชพระราชโอรส และพระราชธิดา พระราชพิธีโสกันต์ พระราชพิธีทรงผนวช พิธีโกนผมไฟ งานโกนจุก พิธีอุปสมบท พิธีสมรส งานศพ ตลอดจนบรรเลงประกอบการแสดงต่าง ๆ เป็นต้น

ปัจจุบันดนตรีไทยประสบกับปัญหาต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นเหตุให้การดนตรีไทยอาจจะซบเซาและเลือนหายไปจากสังคมไทยได้ ดังที่ กรกฎ หลีกเพชร กล่าวไว้ว่า

"...สังคมไทยทุกวันนี้ เข้าใจและซาบซึ้งในดนตรีไทยไม่มากนัก เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมเปลี่ยนไป ทั้ง ๆ ที่ยอมรับว่าดนตรีไทยมีความสำคัญและเป็นแบบฉบับ และมักเห็นว่า เป็นเรื่องที่พนสมัย ควรรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์ และเห็นวาทดนตรีไทยผูกพันอยู่กับความซำซึก คิดอยู่กับอดีต ซาดการพัฒนา..."⁵

³กำจร สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, เอกสารคำบรรยายมิวสิคแอฟริเชียน 103, หน้า 27.

⁴เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, "ดนตรีไทยย่ำเท้าหรือถอยหลัง" ใน การประกวดดนตรีไทยระดับนักเรียนภาคตะวันออก ครั้งที่ 3 ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน ชลบุรี, 2525, หน้า 59.

⁵กรกฎ หลีกเพชร, "สังคมปัจจุบันกับการพัฒนาดนตรีไทย" เอกลักษณ์ไทย (มิถุนายน 2520): 70-72.

จากความคิดอันนี้ มีสิ่งแวดล้อมและสภาพทั่วไปของสังคมในปัจจุบันที่มนุษย์จะต้องเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่เพื่อความอยู่รอดของตนเองมากขึ้น นอกจากนั้นยังได้รับวัฒนธรรมทางตะวันตกที่ไหลเข้ามาในประเทศไทยมากขึ้น ซึ่งจะทำให้ศิลปะและวัฒนธรรมอันเก่าแก่ของชาติเปลี่ยนไป ฉะนั้นจึงต้องมีการอนุรักษ์และปรับปรุงแก้ไขดนตรีไทย ดังที่ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้กล่าวไว้โดยสรุปว่า "เครื่องดนตรีไม่ทันสมัย ระวังเสียงไม่เป็นมาตรฐานเดียวกันเหมือนกับคนตรีสากล การบรรเลงยังแสดงออกในรูปแบบเดิมและใช้ เป็นเพียงสิ่งประกอบการแสดงและพิธีการเท่านั้น"

สถาบันการศึกษาในปัจจุบันได้มีบทบาทสำคัญในการที่จะปลูกฝัง ส่งเสริมพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ ความสามารถ แทนบ้าน สำนักและวัดวาอาราม ซึ่งเคยมีบทบาทในด้านนี้มาก่อน ศิลปวัฒนธรรมทางดนตรีจึงได้รับการสืบทอดค่อย ๆ กันมา หน้าที่ของสถาบันการศึกษามีส่วนที่จะช่วยให้คนตรีไทยคงอยู่และสืบทอดไปได้ มีปัญหาและอุปสรรคที่จะเป็นสิ่งที่ทำให้คนตรีไทยเกิดการชะงักหรือถดถอยลง พอสรุปได้ดังนี้คือ

1. ขาดผู้สอนที่มีความสามารถ
2. ขาดการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์เท่าที่ควร
3. สภาพแวดล้อมและเศรษฐกิจในสังคมปัจจุบันไม่เอื้ออำนวยเท่าที่ควร
4. ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาแทนที่วง

คนตรีไทย

จากประเด็นปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว คนตรีไทยจึงควรที่จะได้รับการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ส่งเสริมและถ่ายทอดให้มากยิ่งขึ้น เพราะปัจจุบันเราได้มีการแลกเปลี่ยนทางศิลปวิทยาการกับต่างชาติอยู่เสมอ หากเราไม่ตระหนักถึงเอกลักษณ์ทางดนตรีไทยนี้แล้วอนาคตเราอาจจะไม่หลงเหลือมรดกทางดนตรีไทยไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ชื่นชมเลยก็เป็นได้

การที่เราจะส่งเสริมและปลูกฝังคนตรีไทยนั้น เราต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบหลาย ๆ อย่างทั้งในด้านเครื่องดนตรี เพลง ผู้บรรเลงและผู้ฟังประกอบกันไป การที่เครื่องดนตรี เพลง ผู้เล่นและผู้ฟังมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพความเป็น

⁶เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, "คนตรีไทยฆ่าเท่าหรือถอยหลัง," หน้า

จริงแล้ว ก็ย่อมจะส่งผลไปถึงการพัฒนาและส่งเสริมดนตรีไทยที่ถูกทิศทาง เพื่อความคงอยู่ของคนตรีไทยต่อไป ก็จะทำให้คนไทยหันมานิยมดนตรีไทย ดังเช่นในอดีตที่ผ่านมา คนตรีไทยมีเอกลักษณ์เป็นไทย ย่อมจะเหมาะสมกับคนไทยมากกว่าคนตรีของชาติอื่น

จากที่ได้อภิปรายถึงความสำคัญของคนตรีไทย ปัญหาและอุปสรรคในการสืบทอดส่งเสริมให้คงอยู่นั้น ยังมีสิ่งหนึ่งซึ่งมีคุณค่าและความสำคัญกับคนตรีไทยก็คือ เพลงไทย การที่คนตรีไทยและเพลงไทยจะยังคงอยู่ ได้ตลอดไปก็ย่อมขึ้นอยู่กับ การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของคนไทย โดยเฉพาะบุคคลที่มีบทบาทโดยตรงในการที่จะอนุรักษ์และถ่ายทอดคนตรีไทยและเพลงไทยนี้ไว้

บุคคลสำคัญทางคนตรีไทยและเพลงไทยนับว่ามีหลายท่านด้วยกัน แต่บุคคลที่ได้ชื่อว่ามีส่วนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ถ่ายทอดคนตรีไทยและเพลงไทยจนได้รับพระราชทานปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ทางเพลงไทยและคนตรีไทยนั้นได้แก่ อาจารย์มนตรี ตราโมท ดังคำประกาศเกียรติคุณจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดังนี้

"...อาจารย์มนตรี ตราโมท เป็นผู้ทรงคุณวุฒิสูงสุดในด้านคนตรี และการสอนคนตรีไทย ได้รับการยกย่องจากนักดนตรีและนักการศึกษาของไทยว่า เป็นผู้มีความสำคัญในการวางรากฐานและเสริมสร้างความรู้ทางวิชาการคนตรีไทยท้าวหน้า สมควรได้รับการยกย่องในวงวิชาการ เป็นแบบอย่างใหญ่อนเจริญรวยตามต่อไป..."⁷

อาจารย์มนตรี ตราโมท ได้รับการยกย่องว่าเป็นบุคคลที่มีผลงานในด้านนี้ โดยเฉพาะท่านมีส่วนในการอนุรักษ์คนตรีไทยและเพลงไทย ไคร้แห่งรงค์ให้มีการจัดการศึกษาคคนตรีไทยและเพลงไทยในระดับการศึกษาต่าง ๆ ของชาติ ท่านได้อุทิศชีวิตสติปัญญา ก้าวลึงกายก้าวลึงใจ ตลอดจนก้าวลึงทรัพย์เพื่อการนี้มาโดยตลอด

อาจารย์มนตรี ตราโมท เป็นครูคนตรีไทยที่ทรงความรู้ ความสามารถทั้งทางด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ นอกจากนี้ยังเป็นนักแต่งเพลง รวมทั้งสร้างคำราวีวิทยาการเกี่ยวกับนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์หลายเล่ม เป็นบุคคลที่ได้คลุกคลี ทุ่มเทกำลังความรู้

⁷จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คำประกาศเกียรติคุณผู้ได้รับปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ปีการศึกษา 2523, ไม่ปรากฏหน้า.

ความสามารถและสติปัญญาให้แก่วงการดนตรีไทยและการจัดการศึกษาเกี่ยวกับดนตรีไทยและยังเกี่ยวข้องกับดนตรีไทยจนถึงปัจจุบัน ดังคำบรรยายในครุศาสตร์คอนเสิร์ตครั้งที่ 11 "เก๋าทศวรรษอาจารย์มนตรี ตราโมท" เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2533 ดังนี้

"...จากผลงานของท่าน ท่านได้แต่งเพลงใหม่ร้อง เพลงประวัติศาสตร์ เพลงการเฉลิมฉลองในพระราชพิธีต่าง ๆ และงานมงคลทั่ว ๆ ไป ท่านได้แต่งเพลงระบำไว้มากมาย จนได้ชื่อว่า "เจ้าแห่งเพลงระบำ" และท่านได้วางรากฐานทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติ ได้แต่งทฤษฎีดนตรีไทยให้กับวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ตั้งแต่ พ.ศ. 2480 ได้สร้างสรรค์แนวความคิดใหม่ ๆ ให้กับวงดนตรีไทย ซึ่งโดยปฏิบัติต่อเนื่องจนมาถึงปัจจุบันนี้..."⁸

นอกจากนั้นสภาวิจัยแห่งชาติยังได้ประกาศเกียรติคุณของท่านอาจารย์มนตรี ตราโมท ว่าอาจารย์มนตรี ตราโมท เป็นผู้มีความชัดเจนเป็นพิเศษในด้านคีตศิลป์ เป็นทั้งนักปฏิบัติ นักทฤษฎีและนักวิชาการ รวมทั้งเป็นนักวิจัยที่มีความสามารถในด้านคีตศิลป์ เป็นผู้วิเคราะห์ ค้นคว้าและสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะอย่างดียิ่งได้ค้นคว้าด้านโบราณคดี โบราณวัตถุ ภาพศิลปะวัตถุ ประวัติศาสตร์และมนุษยวิทยาอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ แล้วนำมาสร้างสรรค์งานทางด้านนาฏศิลป์และคีตศิลป์ จนเกิดลีลาใหม่ ๆ ที่เหมาะสมและผสมกลมกลืนกับของเก่า ซึ่งสามารถสร้างความบันเทิงเริงรมย์ให้แก่ประชาชนอย่างดียิ่ง⁹

เกี่ยวกับผลงานและเกียรติคุณของท่านอาจารย์มนตรี ตราโมท นั้นมีมากมาย ท่านได้แต่งเพลงไทยไว้หลายแนว ซึ่งรวบรวมได้ไม่ต่ำกว่า 200 เพลง ที่แต่งไว้ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีทั้งเพลงสามชั้น เพลงเถา เพลงประวัติศาสตร์ เพลงระบำ เพลงเบ็ดเตล็ด เพลงร่าวก เพลงนุญายและเพลงแม่ศรี และเพลงโนแบบเวียน เป็นต้น

⁸ คำบรรยายในครุศาสตร์คอนเสิร์ต ครั้งที่ 11 "เก๋าทศวรรษอาจารย์มนตรี ตราโมท, 10 มกราคม 2533.

⁹ จุมพล สวัสดิ์วิทยากร, คร. "มนตรี ตราโมท" นักดนตรีอาวุโส ได้รับรางวัลนักวิจัยดีเด่น, เคลวินิวส์ 9(กันยายน 2529), หน้า 10.

นอกจากนี้อาจารย์มนตรี ตราโมท ได้เขียนหนังสือและบทความเกี่ยวกับดนตรีไทยและเพลงไทยมากมายหลายเรื่อง ซึ่งเป็นแบบอย่างในการศึกษาค้นคว้า และมีคุณค่าในทางดนตรีไทยและเพลงไทยเป็นอย่างมาก ที่รวบรวมได้มีดังต่อไปนี้คือ ดนตรีกับชีวิต ดุริยเทพ สิ่งที่ควรสังวรณ บทร้องเรื่องขุนช้างขุนแผน ประวัติ หลวงไพเราะเสียงขอ คุณครูหลวงประดิษฐไพเราะกับข้าพเจ้า ดนตรีสมัยสุโขทัย ดนตรีสมัยกรุงศรีอยุธยา ดนตรีในสมัยกรุงธนบุรี สมัยรัตนโกสินทร์ วงปี่พาทย์ วัดใหม่ ความเป็นมาของดนตรีไทย เครื่องสายไทย ไหว้ครู และครอบครูดนตรีไทย ศัพท์สังคีต ดนตรีและนาฏศิลป์ไทย ตำราดุริยางคศาสตร์ภาควิชาการ เอกลักษณ์ไทย วงดนตรีไทย ไทยเอาอย่างชาติอื่นทั้งนั้นหรือ การคีร์นาคหุ้ม ศิษย์กรรมรสสุต

สำหรับงานด้านการประพันธ์นั้น อาจารย์มนตรี ตราโมท ได้ประพันธ์เป็นบทกวีนิพนธ์สั้น ๆ และยาว ประเภทโคลง เช่น เครื่องสายสมุทรสงคราม โคลง กลบทหลงห้อง โคลงกลบทสัทวา ทั้งยังได้คิดประดิษฐ์โคลงขึ้นใหม่คือโคลงกลบทสาลินี อ่านเป็น ฉันทสาลินี ถอดเรียงเป็นโคลงสัทวา และโคลงกลบทบึง อ่านเป็นกาพย์บึง ถอดเป็นโคลงสุภาพ และยังได้แต่งเป็นฉันท กาพย์และกลอน บทละครและนิทาน ประวัติศาสตร์ หนังสือประเภทสารคดีเกี่ยวกับวิชาทางศิลปะ เช่น การละเล่นของไทย การบรรเลงปี่พาทย์ในพระราชพิธี คำอธิบายประวัติและความหมายของเพลงไทยต่าง ๆ ปี่พาทย์ไทย ปี่พาทย์มอญ ปี่พาทย์ชวา เป็นต้น¹⁰

จากชีวิตและผลงานทางด้านดนตรีไทยและเพลงไทยของท่านอาจารย์มนตรี ตราโมท จะเห็นได้ว่าท่านเป็นบุคคลที่มีชีวิตและผลงานที่ท่านทำคุณประโยชน์ให้กับดนตรีไทย และเพลงไทยเป็นเอนกอนันต์ และจากผลงานความรู้ความสามารถของท่านอาจจะสามารถกล่าวได้ว่า ท่านเปรียบเสมือนดังห่อสมุดทางดนตรีไทย คุณงามความดีซึ่งท่านได้ทำคุณประโยชน์แกดนตรีไทยและเพลงไทยดังกล่าว ทำให้ท่านได้รับพระราชทาน เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ดังต่อไปนี้ คือ ประถมาภรณ์ช้างเผือก พุทธยจุลจอมเกล้า

¹⁰ชมรมศิลปประสุพรรณบุรี, มหกรรมศิลปประสุพรรณบุรี ครั้งที่ 1 (สุพรรณบุรี : มิตราเจริญการพิมพ์, 2520), ไม่ปรากฏหน้า.

เหรียญคุณวิมาลา เข็มศิลปวิทยา เหรียญรัตนาภรณ์ชั้น 3 รัชกาลปัจจุบัน¹¹

ชีวิตและผลงานของท่านอาจารย์มนตรี ตราโมท จะเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับ นักดนตรีไทยและเพลงไทยได้ศึกษาเป็นแบบอย่างของชีวิต แนวคิดและวิธีการจะเป็น แนวทางให้ครูอาจารย์และผู้สนใจทั่วไปได้ศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และถ่ายทอดดนตรีไทย และเพลงไทยต่อไป และนอกจากนี้การวิจัยครั้งนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยเชิดชูเกียรติคุณ คุณงามความดีของอาจารย์มนตรี ตราโมท ให้เป็นที่ประจักษ์เป็นเกียรติประวัติแก่ตัว ท่านที่ได้เสียสละ ทุ่มเทความรู้ความสามารถทางค่านดนตรีไทยและเพลงไทยมาตลอด จวบจนวัยชรา และหากไม่ศึกษาถึงชีวิตและผลงานรวมทั้งศึกษาแนวคิดและวิธีการใน การอนุรักษ์ และถ่ายทอดดนตรีไทยและเพลงไทยจากท่านแล้วก็นับว่าเป็นความน่าเสีย คายอย่างยิ่ง

ดังนั้นผู้วิจัยจึงคิดว่าการศึกษาที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับชีวิตและผลงาน ตลอดจนแนวคิดและวิธีการ ในการอนุรักษ์และถ่ายทอดดนตรีไทยและเพลงไทยของ อาจารย์มนตรี ตราโมท จะเป็นประโยชน์แก่นักดนตรีไทยและเพลงไทย ซึ่งเป็นสมบัติที่มี คุณค่าของชาติ ที่ได้รับสืบทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณให้คงไว้และสืบทอดต่อไปให้แก่ชนรุ่น หลัง เพื่อรักษาเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมทางดนตรีไทยและเพลงไทย ให้คงอยู่กับคนไทย ตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวคิดและวิธีการของอาจารย์มนตรี ตราโมท ในการอนุรักษ์ และถ่ายทอดดนตรีไทยและเพลงไทย

¹¹ กรมศิลปากร, ชีวิตและผลงานของศิลปินแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร: สหประชาพิมพ์, 253๑), หน้า 3.

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาแนวคิดและวิธีการในการอนุรักษ์และถ่ายทอดคนครีไทย และเพลงไทยของอาจารย์มนตรี ตราโมท โดยมีขอบเขตดังต่อไปนี้

1. ศึกษาชีวประวัติ หน้าที่ราชการและงานทางด้านคนครีไทย และเพลงไทยของอาจารย์มนตรี ตราโมท จากเอกสารและการสัมภาษณ์ และจากวิดิทัศน์
2. ศึกษาแนวคิดและวิธีการของอาจารย์มนตรี ตราโมท ในการอนุรักษ์และถ่ายทอดคนครีไทยและเพลงไทย จากเอกสาร 19 เล่ม ตั้งแต่ พ.ศ. 2481
3. ศึกษาแนวคิดและวิธีการของอาจารย์มนตรี ตราโมท ในการอนุรักษ์และถ่ายทอดคนครีไทยและเพลงไทย จากการสัมภาษณ์ อาจารย์มนตรี ตราโมท และศิษย์ 5 คน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

แนวคิด หมายถึง ความคิดเห็นของอาจารย์มนตรี ตราโมท เกี่ยวกับการอนุรักษ์และถ่ายทอดคนครีไทยและเพลงไทย

วิธีการ หมายถึง แนวทางหรือกระบวนการที่อาจารย์มนตรี ตราโมท ใช้ในการอนุรักษ์และถ่ายทอดคนครีไทยและเพลงไทย

การอนุรักษ์ หมายถึง การปกป้องรักษาคนครีไทยและเพลงไทยให้คงอยู่ไว้ดังเดิม โดยการทวนซ้ำและส่งเสริมให้เป็นที่ยึดถือปฏิบัติตลอดไป รวมทั้งการพัฒนาให้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นต่อไปด้วย

การถ่ายทอด หมายถึง การอบรมสั่งสอน ให้ความรู้แก่ลูกศิษย์และผู้สนใจในคนครีไทยและเพลงไทยได้มีความรู้ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติได้

คนครีไทย หมายถึง เสียงที่เรียงร้อยให้เป็นระเบียบส่วนหน้าส่วนองเพลงไทย ทั้งในทางขับร้องหรือคีตศิลป์ และในทางคีตคีตเป่า อันรวมถึงเครื่องคนครีไทยด้วย

เพลงไทย หมายถึง เนื้อร้องและทำนองเพลงไทยที่ไต่แต่งหรือประดิษฐ์ขึ้น
มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีส่วนสำคัญ มีจังหวะ
วรรคตอนและสัมผัสถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของดุริยางค
ศิลป์

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนในการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้
ขั้นตอนที่ 1 การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับชีวประวัติ
และผลงานทางด้านดนตรีไทยและเพลงไทยของอาจารย์มนตรี ตราโมท โดยศึกษา
ค้นคว้าและรวบรวมจากเอกสาร สิ่งพิมพ์ คำปราศรัย วารสาร งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่
เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นทั้งเอกสารขั้นต้นและเอกสารขั้นรอง จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ
ดังต่อไปนี้

1. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร
2. สถาบันวิทยบริการ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. หอเอกสารแห่งประเทศไทย
4. ห้องสมุดคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
5. หอสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
6. หอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
7. หอสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
8. หอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
9. หอสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร
10. หอสมุดกรมพระยาคำรงราชานุภาพ
11. หอสมุดวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้า
12. ห้องสมุดวิทยาลัยนาฏศิลป์

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์อาจารย์มนตรี ตราโมท แบบสัมภาษณ์ มีลักษณะคำถามแบบปลายเปิด เกี่ยวกับแนวคิดและวิธีการในการอนุรักษ์และถ่ายทอดดนตรีไทยและเพลงไทย เมื่อสร้างแบบสัมภาษณ์เสร็จแล้ว นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ เสนอแนะ แก้ไข เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงให้สมบูรณ์ แล้วนำไปสัมภาษณ์อาจารย์มนตรี ตราโมท

ผู้เชี่ยวชาญที่ผู้วิจัยขอเชิญให้ตรวจทานแก้ไขและเสนอแนะนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการเลือกคือ

1. ต้องมีความรู้ ความเข้าใจและสนใจในเรื่องเกี่ยวกับดนตรีไทยและเพลงไทย ซึ่งมีวุฒิการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป หรือ
2. เป็นผู้ที่มีความรู้และต้องมีผลงานเกี่ยวกับดนตรีไทยและเพลงไทย
3. เป็นผู้สนใจให้การสนับสนุนหรือส่งเสริมดนตรีไทยและเพลงไทย

รายชื่อที่ผู้วิจัยขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ มี 4 ท่าน ดังนี้

1. รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล วัชรภักษ์
2. รองศาสตราจารย์พิงจิตต์ สวามิภักดิ์
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์รัตนา คุณคสวัสดิ์
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พันเอกฐชาติ พิทักษากร

ขั้นตอนที่ 3 การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์อาจารย์มนตรี ตราโมท และศิษย์ทั้ง 5 ดังต่อไปนี้

1. อาจารย์สมาน กาญจนผลิน ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง
2. คุณสุมน ช่าสิริ ผู้อำนวยการกองการสังคีต กรมศิลปากร
3. อาจารย์ศิลป์ ตราโมท หัวหน้างานดุริยางค์ไทย กองการสังคีต กรมศิลปากร
4. อาจารย์จิรัส อัจฉรงค์ ผู้อำนวยการดนตรีไทย กรมศิลปากร
5. อาจารย์แจ่ม คล้ายสีทอง ศิลปินระดับ 5 กรมศิลปากร

โดยการบันทึกเทปตามหัวข้อต่าง ๆ ดังที่กล่าวไว้ในขอบเขต ของการวิจัย

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น

3 ตอน คือ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารของอาจารย์มนตรี ตราโมท และงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับอาจารย์มนตรี ตราโมท พร้อมทั้งวิพากษ์และให้การบรรยายของอาจารย์มนตรี ตราโมท
2. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์อาจารย์มนตรี ตราโมท และลูกศิษย์
3. สรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร

ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้ารวบรวมเอกสารต้นฉบับและเอกสารชั้นรองเกี่ยวกับชีวประวัติและผลงานทางด้านดนตรีไทยและเพลงไทยของอาจารย์มนตรี ตราโมท ทำการวิจัยโดยการศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ แล้ววิเคราะห์นำเสนอข้อมูลเป็นความเรียง

วิธีวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ แล้วนำมาวิเคราะห์ เสนอข้อมูลเป็นความเรียง จากนั้นจะนำผลการวิเคราะห์ที่ได้จากข้อมูลการสัมภาษณ์ของอาจารย์มนตรี ตราโมท ให้อาจารย์ที่ปรึกษาและอาจารย์มนตรี ตราโมท ตรวจสอบแก้ไขเสนอแนะก่อนที่จะนำเสนอผลการวิจัย

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและจากการสัมภาษณ์ที่ได้ดังกล่าว โดยสรุปเป็นความเรียง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ได้ทราบถึงชีวประวัติและผลงานของอาจารย์มนตรี ตราโมท
2. ได้ทราบถึงแนวคิดและวิธีการของอาจารย์มนตรี ตราโมท ในการอนุรักษ์ และถ่ายทอดดนตรีไทยและเพลงไทย
3. เป็นประโยชน์และเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และถ่ายทอดดนตรีไทยและเพลงไทย สำหรับผู้ที่สนใจ

อนึ่งนอกจากประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยดังกล่าวแล้ว งานวิจัยครั้งนี้ยังเป็นส่วนหนึ่งที่ไต่ถอยย้อนเชิงลึกเพื่อเป็นเกียรติประวัติแก่อาจารย์มนตรี ตราโมทบรมครูทางดนตรีไทยและเพลงไทย ให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากที่สุดเท่าที่หาได้เสียสละทุ่มเทความสามารถในทางดนตรีไทยและเพลงไทย ด้วยแนวคิดและวิธีการในการอนุรักษ์และถ่ายทอดดนตรีไทยและเพลงไทยเอาไว้ให้คงอยู่ตลอดไป เป็นเอกลักษณ์อันสำคัญยิ่งที่จะบ่งบอกถึงความเป็นไทย งานวิจัยครั้งนี้จึงเป็นการเทอดทูนบรมครูมนตรี ตราโมท ด้วยความภาคภูมิใจ นอกจากประโยชน์อันสำคัญทางการศึกษาที่ยังจะได้รับต่อไป